

Semiotics approach and Comparative study of Zarin Ahmed Biglou cup of Meshginshahr city

Siavash Abdollahi

Ph.D. Student in Archeology, Faculty of Social Sciences, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.

Behrouz Afkhami*

Professor, Department of Archeology, Faculty of Social Sciences, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.

Reza Rezaloo

Professor, Department of Archeology, Faculty of Social Sciences, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.

Mehdi Hosseini niya

Ph.D. Student in Archeology, Faculty of Social Sciences, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran.

Abstract

The present study deals with the analysis of motifs and relative comparison of the exposed gold cup from Ahmad-Bigelo village, Meshginshahr city with samples obtained inside and outside of Iran. This object was discovered and recorded through unauthorized excavations in 2013. Due to the fact that no research work has been done on this object, therefore, conducting such a research in this field in order to determine the function, construction technique, comparison, relative dating, analysis of the symbolic motifs used on this work of art. It seems necessary. The methodology of this article is in the form of a comparative and analytical-descriptive study, and the method of gathering information is also in two library and field methods. The analysis of the dating of the Meshkinshahr gold cup with domestic and foreign examples has been done in two cases: 1- the form and material of the container, 2- the decorations used on the cup. The results of the research indicate that the way of thinking and beliefs of the artists had a significant impact on the use of motifs on the cup. In fact, these motifs are ritualistic and express concepts It has been like fertility. Comparable samples of Meshkinshahr golden cup; There are Marlik Winged Cow Gold Cups, Hassanlou Cups. According to the analysis of motifs and its comparison with the samples found, the results obtained from the research show that the relative chronology of the Mushkoofeh cup belongs to the end of the 3rd millennium to the beginning of the 2nd millennium BC. And the illustrations and symbols engraved on the Meshkinshahr cup are a representation of the customs of welcoming spring in Azerbaijan with the presence of the Mehri ritual.

Keywords: Gold Cup, Mashgin-Shahr city, Ahmad Biglou cemetery, symbolic motifs.

* Corresponding Author, Email: bafkhami@uma.ac.ir

رویکرد نشانه‌شناسی و مطالعه تطبیقی جام زرین احمدیگلو شهرستان مشگین شهر

سیاوش عبدالمهی

دانشجوی دکتری، گروه باستان‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

بهرروز افخمی*

استاد گروه باستان‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

رضا رضالو

استاد گروه باستان‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

مهدی حسینی‌نیا

دانشجوی دکتری، گروه باستان‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

چکیده

پژوهش حاضر به تحلیل نقوش و مقایسه نسبی جام زرین مکشوفه از روستای احمدیگلو شهرستان مشگین شهر با نمونه‌های به دست آمده در داخل و خارج از ایران می‌پردازد. این شیء از طریق حفاری‌های غیرمجاز در سال ۱۳۹۳ کشف شد. با توجه به اینکه هیچ‌گونه کار پژوهشی روی این شیء صورت نگرفته، لذا انجام چنین پژوهشی در این زمینه به منظور مشخص نمودن کارکرد، تکنیک ساخت، مقایسه، تاریخ‌گذاری نسبی، تجزیه و تحلیل نقوش نمادین به کار رفته روی این اثر هنری ضروری به نظر می‌رسد. روش‌شناسی این پژوهش به صورت مطالعه تطبیقی و تحلیلی-توصیفی بوده و شیوه گردآوری اطلاعات آن نیز به دو روش کتابخانه‌ای و میدانی است. نتایج پژوهش حاکی از آن است که در به کارگیری تزئینات نقوش روی جام، طرز تفکر و اعتقادات هنرمندان تأثیر بسزایی داشته است. در واقع این نقوش به صورت آیینی و بیانگر مفاهیمی همچون حاصلخیزی و باروری بوده است. نمونه‌های قابل مقایسه با جام زرین مشگین شهر، جام طلای گاو بالدار مارلیک، جام حسنلو و جام کلاردشت را شامل می‌شود. در زمینه مقایسه عناصر تزئینی سینه‌بند بزرگ زیویه، حلقه مفرغی مکشوفه از سرخ‌دم، تیردان به دست آمده از لرستان، محوطه ربط ۲، بشقاب نگهداری شده در موزه بریتانیا و آثاری در خارج از ایران که نمونه‌های آشوری از آن جمله است. با توجه به تحلیل نقوش و مقایسه آن با نمونه‌های یافت‌شده، نتایج به دست آمده از پژوهش نشان می‌دهد که گاه‌نگاری نسبی جام مکشوفه متعلق به اواخر هزاره سوم تا اوایل هزاره دوم ق.م. بوده و تصویرسازی و سمبل‌های نقش شده بر روی جام مشگین شهر بازنمایی از آداب و رسوم استقبال از بهار در آذربایجان با حضور آیین مهری است.

کلیدواژه‌ها: جام زرین، شهرستان مشگین شهر، گورستان احمدیگلو، نقوش نمادین.

* نویسنده مسئول مکاتبات با پست الکترونیک: bafkhami@uma.ac.ir

۱- مقدمه

موضوع این پژوهش جام زرینی است که در سال ۱۳۹۳ طی کاوش‌های غیرمجاز در منطقه مشگین‌شهر در روستای احمدبیگلو در گورستان قیزیل‌قیه از طریق حفاری غیرمجاز به دست آمده است. تعداد زیادی اشیای تاریخی این منطقه توسط مأموران سپاه پاسداران انقلاب اسلامی کشف و مورد ثبت و ضبط قرار گرفتند. این آثار ارزشمند که در جنس‌های مختلف بودند، چشم‌انداز جدیدی را به‌رویی باستان‌شناسان گشود و موجب آغاز فصل جدیدی از مطالعات باستان‌شناسی در منطقه مشگین‌شهر شد. برخی از این اشیای مکشوفه در نوع خود بی‌نظیر بوده و دلالت بر اهمیت باستان‌شناختی منطقه مشگین‌شهر در ادوار مختلف پیش از تاریخ و تاریخ دارند. هدف این مقاله مطالعه و تاریخ‌گذاری نسبی جام زرین بوده که با نگاهی توصیفی-مقایسه‌ای به گاه‌نگاری نسبی این شیء پرداخته است. نقوش جام زرین طلائی به دست آمده از منطقه مشگین‌شهر می‌تواند در شناسایی و درک بهتر عقاید، افکار و اعتقادات مردمان شمال غرب ایران زمین در دوره عصر آهن ما را یاری کند و راهگشای بسیاری از پژوهش‌ها و تحقیقات آینده در این زمینه باشد؛ لذا این پژوهش در نظر دارد، به بررسی و مطالعه نقوش نمادین به کار رفته و تاریخ‌گذاری شیء مورد نظر بپردازد و ارتباط آن را با باورها و اعتقادات مردمان این دوره از تاریخ بشر تجزیه و تحلیل کند. پرسش‌های اصلی این پژوهش عبارت‌اند از: ۱- شیوه تزیین و تجزیه و تحلیل حاصل از نقوش به کار رفته چگونه است؟ ۲- با توجه به تحلیل نمونه‌های مشابه از مناطق داخل و خارج ایران، تاریخ‌گذاری قدمت نقوش شیء مورد مطالعه در چه محدوده زمانی بوده است؟ تحقیق حاضر با روش توصیفی-تحلیلی و رویکرد نشانه‌شناسی انجام شده است. بدین منظور برای گردآوری مطالب از روش اسنادی کتب و مقالات و دیگر یافته‌های هنری برای نتیجه مطلوب استفاده شده است. روش میدانی برای تهیه عکس و طرح از شیء مورد نظر به صورت موزه‌ای بوده است. از روش تطبیقی با رویکرد نشانه‌شناسی و با توجه به تصاویر جام زرین مشگین‌شهر، خصوصیات و ویژگی‌های بصری نقوش جام استخراج شده و سپس نقوش تزیینی آن‌ها با نگاهی مقایسه‌ای و تطبیقی با دیگر یافته‌های مشابه در سایر مناطق از قبیل حسنلو، زیویه، کلاردشت از لحاظ فرم و شکل کلی و تزیینات، مورد بررسی قرار گرفته است.

۲- پیشینه پژوهش

فعالیت‌های متعدد پژوهشی در ارتباط با شناخت و مطالعه اشیای تزیینی عصر آهن انجام گرفته است. این پژوهش‌ها با رویکرد نمادشناسی، زیبایی‌شناسی تزیینات و مقایسه‌ای، صورت گرفته که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به پژوهش‌های زیر اشاره کرد؛ دانتی در مقاله‌ای با عنوان «جام طلائی حسنلو: زمینه همه‌چیز درخشان است» به بررسی چگونگی به دست آوردن جام و مدفون شدن آن می‌پردازد (Danti, 2014). وینتر در مقاله‌ای تحت عنوان: «جام طلای حسنلو؛ سی سال بعد» به توصیف و تحلیل جام مذکور پرداخته است (Winter, 1989). کالمهیر (۱۹۶۹، ۱۹۸۲، ۱۹۸۷، ۱۹۹۰) در چندین مورد یافته‌های مارلیک را تحلیل کرده و معتقد است که نفوذ فرهنگ ایلام و بین‌النهرین در اشیای مارلیک انعکاس یافته است. بارنت در کتاب خود با عنوان: «گنجینه زیویه» به بررسی آثار زیویه، تاریخ قدمت آثار و مقایسه جام زرین زیویه با تابوت مکشوفه از بابل که هم‌اکنون یکی در موزه بیرمنگام و دیگری در موزه لندن است می‌پردازد. بارنت تاریخ پیشنهادی را برای این تابوت‌ها پایان قرن هفتم و آغاز قرن ششم قبل از میلاد می‌داند (Barnett, 1956). ساعد موچشی در مقاله‌ای تحت عنوان: «ارزیابی مجدد گاه‌نگاری آثار زیویه» (موچشی، ۱۳۸۸) به واکاوی نقوش و تزیینات جام و عاج‌های مکشوف از زیویه پرداخته است. نگهبان در پژوهشی تحت عنوان: «جام افسانه زندگی مکشوفه در حفاری مارلیک» (نگهبان، ۱۳۵۵) به معرفی جام مارلیک پرداخته است و همچنین در ادامه وحدتی در دو مقاله با عنوان: «نگاهی به نقش مایه‌های جام زرین «افسانه زندگی» در مارلیک» (وحدتی، ۱۳۸۴) و «ارزیابی تاریخ‌های پیشنهاد شده برای گورستان مارلیک» به تحلیل و واکاوی نقش مایه‌های به کار رفته در اثر مذکور با رویکرد نمادشناسی و زیبایی‌شناسی، تزیینات آن را به بحث گذاشته و همچنین به ارزیابی تاریخ‌های پیشنهادی برای گورستان می‌پردازد و در نهایت تاریخ هزاره دوم پیش از میلاد را برای حجم بیشتر آثار پیشنهاد می‌کند. هرمان در مقاله‌ای تحت عنوان: «عاج‌های نیم‌رود مکتب شعله و آتش» به مطالعه عاج‌های موجود در نیم‌رود می‌پردازد و ضمن مطالعه و تحلیل برخی از نقوش آن، چنین نتیجه می‌گیرد

سیاوش عبدالمهی

که این عاج‌ها متعلق به دو سنت هنری اصلی، شمال سوریه و فینیقیه است (Herman, 1996) یداللهی در پژوهش زیورآلات فلزی عصر آهن با عنوان: «شناخت و تحلیل مقایسه‌ای زیورآلات فلزی عصر آهن ایران، ۵۵۰-۱۵۰۰ ق.م.» به صورت مفصل به بررسی و تحلیل زیورآلات و کاربست تزئینی آثار مذکور پرداخته و سایر پژوهش‌گرانی که در متن و مآخذ مقاله حاضر به نام آنان اشاره شده است. درباره جام زرین مکشوفه از روستای احمدبیگلو شهرستان مشگین‌شهر تاکنون پژوهشی انجام نشده و این مطالعه برای نخستین بار به ارائه گاه‌نگاری نسبی و تحلیل نقش مایه‌های آن می‌پردازد.

۳- توصیف و بررسی

۳-۱- مبانی نظری پژوهش

در اواخر هزاره دوم قبل از میلاد استفاده از ظروف فلزی که با استفاده از ورق‌های فلزی ساخته شده‌اند؛ در جغرافیای ایران معمول بوده است. پیشینه ساخت این ظروف فلزی به هزاره‌های قبل برمی‌گردد. در ایران استفاده از ورقه‌های فلزی در ساخت اشیایی از قبیل آئینه‌های مسی به هزاره پنجم قبل از میلاد برمی‌گردد. ورقه فلزی را ابتدا قالب‌گیری باز به صورت نسبتاً ضخیم تهیه می‌کردند و در مراحل بعدی از طریق چکش‌کاری به صورت ورقه‌های نازک‌تر درمی‌آوردند. در اواخر هزاره دوم و اوایل هزاره اول قبل از میلاد در ساخت ظروف فلزی از طلا، نقره، مفرغ و آهن استفاده شده است (احسانی، ۱۳۶۸: ۱۷-۳۵) با توجه به اینکه ظروف و جام‌های فاخر ساخته شده از طلا عمدتاً از مناطق آذربایجان، و شمال جغرافیای ایران؛ در محوطه‌های همانند حسنلو و مارلیک کشف شده، به نظر می‌رسد استفاده از فلزات گران‌بها همچون طلا و نقره در ساخت ظروف، بیشتر در این مناطق رواج داشته است. در عصر آهن ظروف فلزی منحصرراً از ورقه‌های فلزی ساخته می‌شد. فقط دسته و قسمت‌های افزوده ظرف که عموماً به شکل سر حیوانات بوده از طریق قالب‌گیری تهیه و به وسیله پرچ به بدنه ظرف متصل می‌شده است. فلزات گران‌قیمت از طلا و نقره و فلزات مصرفی از مفرغ و آهن ساخته می‌شده است. ضخامت ظروف مصرفی بیشتر از ظروف تزئینی بوده است (Venter, 1989) برخلاف ظروف مصرفی، تزئینات زیادی روی ظروف تزئینی مشاهده می‌شود که بهترین نمونه‌های آن را می‌توان روی ظروف زرین و سیمین مارلیک و حسنلو مشاهده کرد. فلزکاران هنرمند در تزئین این ظروف با استفاده از نقطه‌چین کردن خط‌های روان، برآمده، فرورفته و برجسته، نقوش موردنظر را روی بدنه ظروف به وجود می‌آوردند. در تزئین ظروف شیراز نقوش افسانه‌ای از نقش‌های طبیعت پیرامون نیز استفاده می‌کردند که بازنمایی‌کننده باورها و اعتقادات مردمان آذربایجان در طول اعصار است. در منطقه آذربایجان ایران تاکنون مواد فرهنگی ارزشمند مختلف که به عنوان «جام‌های روایتگر» از آن‌ها می‌توان نام برد به دست آمده که جام مشکوف از محدوده روستای احمدبیگلو یکی از این نمونه‌هاست. این اثر هرچند در کانتکست باستان‌شناختی به دست نیامده با این حال می‌توان با استناد به شیوه ساخت و نقش مایه‌های تزئینی آن به گاه‌نگاری و تحلیل نقوش آن پرداخت. این جام به شیوه چکش‌کاری و ریخته‌گری ساخته شده، دارای اصالت بوده و روی آن تزئینات نمادین فرهنگ مردمان کوچ رو یا به اصطلاح عشایری که امروز به مثابه فرهنگ و سنت زنده در مشکین‌شهر و دامنه‌های کوهستان سبلان موجودیت دارند، ایجاد شده است.

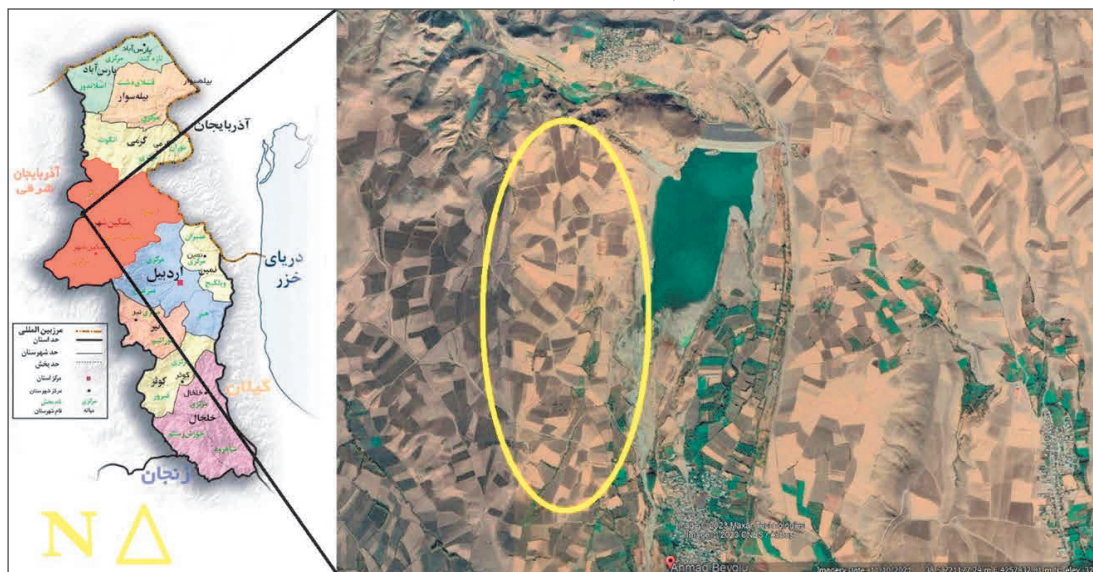
۳-۱-۱- محدوده مورد مطالعه

محوطه باستانی قیزیل‌قیه و محدوده مشکین‌چایی که شیء موردنظر در این منطقه توسط حفاران غیرمجاز حاصل شده است، در استان اردبیل در شهرستان مشکین‌شهر در ۱۶ کیلومتری غرب مشکین‌شهر و ۲ کیلومتری شمال غربی روستای احمدبیگلو و در ساحل چپ رودخانه مشکین‌چایی قرار گرفته است. رودخانه مشکین‌چایی در جریان حیات منطقه در گذشته و حال اهمیت بسزایی داشته است. محوطه باستانی قیزیل‌قیه در کناره رودخانه مشکین‌چایی در یک کیلومتری شمال غربی روستای احمدبیگلو در کنار جاده قدیم ابریشم که در گذشته جاده قفقاز را به شمال غرب و غرب ایران متصل می‌کرده، قرار گرفته است. منطقه از نظر سوق‌الجیشی و اقلیم و فراوانی آب‌و‌خاک حاصلخیز، بهترین مکان برای اطراق گله‌داران و کشاورزان محسوب می‌شود. موقعیت جغرافیایی و زیست‌محیطی منطقه و اشیاء مکشوفه، حاکی از پراهمیت

سیاوش عبداللهی

رویکرد نشانه‌شناسی و مطالعه تطبیقی جام زرین احمدبیگلو شهرستان مشگین‌شهر

بودن و غنای آثار باستانی این منطقه است (رنگ قرمز محدوده‌ای است که گفته می‌شود جام از آنجا به دست آمده است و رنگ زرد محدوده تقریبی محل یافت شدن جام) (شکل ۱).

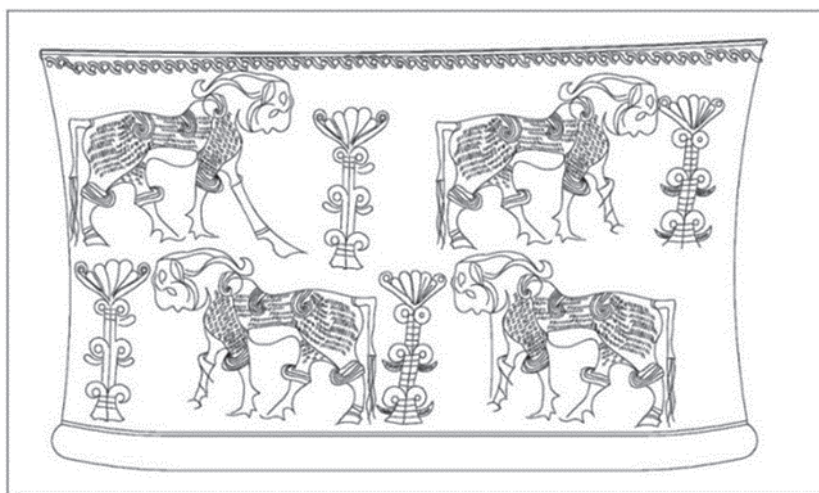

شکل ۱. موقعیت محدوده مورد مطالعه

کاوش‌های باستان‌شناختی در سال ۱۳۹۳ در این محدوده، منجر به شناسایی گورستانی از عصر آهن شد. بر اساس نتایج این کاوش مشخص شد که در این محدوده گورستانی وسیع با ساختار معماری غالباً مدور وجود داشته است. بر اساس مواد فرهنگی به دست آمده از این گورها، چشم‌انداز نسبتاً جامعی از وضعیت گاه‌شناختی منطقه مشخص و به تبع آن زمینه برای پژوهش پیرامون سنت‌های تدفین و باورهای آیینی جوامع منطقه فراهم شد. به نظر می‌رسد جام زرین مشکین‌شهر به همراه سایر مواد فرهنگی که در حفاری قاچاق انجام شده، در محدوده این گورستان وجود داشته است. آنچه مشخص شده این است که اشیاء درون گورهای این منطقه بوده و توسط حفاران قاچاق کشف شده‌اند و در میات آن‌ها، جام زرین به دلیل داشتن تزئینات و روایتگری از مشخصه بارزتری برخوردار بوده و نیازمند پژوهش مستقل است.

توصیف نقوش جام زرین احمد بیگلو:

جام طلایی آیینی به شکل یک ظرف دهانه باز با لبه به بیرون متمایل با دو ردیف حیوان افسانه‌ای با ترکیب نقش «بز نر و گاو» یا به زبان تورکی آذربایجانی «تکه» با سرهای به بیرون آمده، دارای تزئیناتی در بدن و همچنین با داشتن شاخ‌های بزرگ با غرور و هیبت مثال‌زدنی در مقابل گل‌لوتوس چهار برگ که تمثیل ابدیت و تداوم زندگی است، تسلیم و قربانی شدن را به نمایش می‌گذارد. نقوش افزوده به شکل بسیار ظریفی کار شده و به بدنه پرچ شده است. شاخ این «بز-گاوهای نر» بر روی پیشانی و به صورت برجسته کار شده است. همان‌گونه که عنوان شد نقوش روی این جام متشکل از دو ردیف نقش است که در ردیف فوقانی نقوش شامل چهار بز نر بوده است که به صورت ردیفی و پشت سر هم آمده است. حفاصل نقش این چهار بز-گاو نر نقش دو درخت زندگی یا گل نیلوفر چهار برگ که چهار مرحله رشد را نیز در ساقه نشان داده‌اند، به نمایش گذاشته می‌شود. ولی در دو طرف نقش یکی از این بزهای نر نقش دو درخت زندگی یا درخت آسوریک به صورت برجسته کار شده است. نقوش ردیف زیرین برعکس نقوش ردیف فوقانی و در جهت عکس آن قرار دارد. این ردیف نقش‌ها نیز متشکل از چهار بز-گاو نر بوده که به صورت ردیفی و به صورت برجسته کار شده و در حفاصل میان نقوش بزهای نر و در این ردیف نقش یک درخت زندگی دیده می‌شود.

شکل ۲. نقوش روی جام، تصویر بز نرها و درخت زندگی بر روی بدنه آن

این نقوش در میان دو ردیف نقوش یکی دالبری در نزدیکی لبه و دیگری نزدیک به کف محدود شده است. کف جام با گل‌های چهارپر با گلبرگ‌های مشترک که با نوار نازکی شبیه یک ریسمان در دایره‌ای محصور شده، تزئین شده است. فلز لبه آن به منظور استحکام بیشتر به صورت نوار مفتولی درآمده و در محل اتصال بدنه جام به کف دارای برآمدگی تقریباً زاویه‌داری است. طلای به کار رفته در ساختن جام نسبتاً خالص بوده و به اندازه کافی نرمش مناسب برای ساختن شکل و تزئینات جام را که مشکل و کم‌نظیر بوده، داراست. نقوش برآمده و برجسته جام در قسمت سر حیوانات یعنی در قسمت سر، به بیرون رانده شده و با تزئینات ظریف و دقیق قلم‌زنی سر آن‌ها به نحو جالبی از بدنه جام به وسیله تکنیک خاص چکش‌کاری و پرچ به بیرون رانده شده است. سر حیوانات به طرف جلو رانده شده و در حالت روبه‌رو به نمایش درآمده‌اند؛ در صورتی که بقیه بدن حیوان در حالت نیم‌رخ نشان داده شده است. ارتفاع این جام $11/5$ cm، قطر دهانه $11/cm5$ ، قطر کف 12 cm و وزن آن، $173/500$ گرم است.

شکل ۳. نقش گل‌های چند پر در کف شیء

۳-۲-۱- تحلیل و بحث نماد شناسی نقش‌های روی شیء

محوریت نقوش بر روی این جام، نقوش «بز- گاو نر» به همراه نقش درخت زندگی است. گاو نر نماد قدرت و نیروی تولید مثل و حفاظت کننده است. بز نر نقش رهبری گله را بر عهده داشته و به اصطلاح «ارگج» نامیده می‌شده و همچنین در مراسم آغاز بهار با نذری‌های مختلف تزئین می‌شده که امروزه نیز در فرهنگ سنتی مردمان آذربایجان به صورت «تکم چی» بازنمایی می‌شود. نقش بز با شاخ‌های بزرگ همانند نقش‌های جام مشکین را برای اول بار در گورستان‌های سلطنتی اور ۳ در بین‌النهرین متعلق به فرهنگ سومر شاهد هستیم. این نقش به صورت شاخ‌دار در سفال‌های سیلک و همچنین در اشیای برنزی لرستان و به خصوص در آثار هنری گورستان‌های شمال ایران خصوصاً در مارلیک یافت می‌شود. گاو از حیوانات مقدس سومری‌ها نیز به‌شمار می‌رود. همچنان‌که در اوستا نیز و در «ریگودا» به کرات به آن اشاره شده است. این حیوان در فرایند تکوین نظام آفرینش نقش اساسی و برجسته‌ای دارد (Darmesteter, 1898: 10-13). تقدس این حیوان در باورهای هندی تا بدان جاست که آن را همسان مادر دانسته و از کشتار آن پرهیز می‌کنند. اقوام هند و ایرانی به سبب سبک زندگی دام‌پروری خود همواره نقش مهمی برای گاو قائل بودند. این اهمیت نقش گاو در فرهنگ هندی، بسیار افراطی و به شکل پرستش گاو بروز کرده است. اما در ایران، گاو به عنوان نمادی از رویش، زندگی و طبیعت و باروری ایفای نقش می‌کند. گاو نر دو خصلته است؛ گاو نر ذاتاً مظهر اصل مذکر و نیروی زایش خورشیدی است و برای ایزدان به کار می‌رود، اما در ضمن نماد زمین و نیروی مرطوب طبیعت نیز است. در آیین مهر که خواستگاه آن ایرانی‌ست، گاو نر قربانی می‌شود. عمل اصلی زندگی مهر، قربانی گاو نخستین است؛ یعنی اولین موجود زنده که توسط اهورامزدا آفریده شده است؛ ایزدمهر پس از رام کردن گاو نخستین، آن را به دخمه‌اش آورد و به دستور خورشید آن را ذبح کرد. به رغم کوشش مار و عقرب، عوامل اهریمن، برای به دست آوردن سرچشمه حیات یعنی خون و نطفه زندگی بخش گاو، از مغز استخوان و تخمه‌اش گیاهان و جانوران به وجود آمدند. گاو نمادی از قدرت و نیروی تولید مثل است. آن را با خورشید- خدایان و آسمان مربوط دانسته‌اند (Hal, 1987: 85).

در جام طلائی مشکین شهر، نقش درخت زندگی با سه شاخه باز نشان داده شده که روی شاخه‌های آن گل و برگ‌های تزئینی نقش شده است. از دیرزمانی درختان در نزد انسان گرمی بوده‌اند. انسان اعصار کهن گمان می‌کرده است که درختان نیز مانند جانوران و مردم دارای روان‌اند. این امر را نه تنها می‌توان در اعتقادات مردم مصر و بین‌النهرین در اعصار باستان دید، بلکه در عصر حاضر نیز وجود دارد. همچنین یکی از موضوعات رایج در نقاشی‌های تزئینی ایران، درخت زندگی است که آن را در میان دو حیوان روبه‌روی هم ترسیم کرده‌اند؛ از جمله آثاری که در گنجینه زیویه یافت شده می‌توان به «یک لوحه زرین با طرحی برجسته از دو دسته حیوانات و جنیان بالدار که به سوی درخت زندگی مسبک حرکت می‌کنند، اشاره کرد» این نقش در بین‌النهرین نیز از دوران ماقبل تاریخ تا دوره بابل نو، به طور گسترده ترسیم شده

سیاوش عبدالهی

و موجودات فراطبیعی محافظ آن، به منظور دورکردن ارواح شیطانی از اطراف درخت هستند (Black & Grein, 1983: 283). برخی از محققان مانند کوپر نمایش نمادین گرده‌افشانی و تطهیر درخت زندگی را رمز، ادامه حیات و باروری طبیعت دانسته‌اند (Cooper, 1979: 14). درخت، نمایش تجلی و ظهور و ترکیب آسمان، زمین و آب، و نماد زنانه و پشتیبان و حمایت‌کننده و مادر اعظم است. او به‌عنوان مرکز جهان، ریشه در اعماق زمین و ارتباط مستقیم با آب‌ها دارد (Cooper, 1968: 165). برخی از اشیاء تپه مارلیک که متعلق به حدود ۱۲۰۰ ق.م. است دارای نقوش نمادین بز کوهی و درخت زندگی است، از جمله «جام افسانه زندگی». بر روی این جام، داستان تولد تا مرگ یک بز کوهی همراه با درخت زندگی به طرز نمادین به تصویر کشیده شده است (نگهبان، ۱۳۵۵: ۴۲). درخت را بسیاری از اقوام باستانی می‌پرستیدند. علاوه بر این نماد کیهان، منبع باروری و نماد دانش و حیات جاودانی بود (Hal, 1983: 258). در آثار متعلق به لرستان، مارلیک، املش، زیویه، مادها، هخامنشیان و پارتیان تصویر آیینی درخت زندگی را همچنان می‌بینیم. در اوستا از درختانی سخن رفته که نزدیک چشمه می‌رویند، نگهبانانی دارند و نماد سرچشمه حیات، خیر و برکت، تقدس، همدلی، انس، باروری، زایش، سرسبزی، آبادانی، طراوت و مظهر زیبایی، سربلندی، نشاط و الگوی جهانگیری، استواری و استقامت‌اند. در فرهنگ مذهبی، این درختان نمادی از نور و نیروی الهی، دانش، خردورزی، اصل خیر و به‌عنوان نمادی از تکامل انسان مورد ستایش قرار گرفته‌اند. درخت در معنای کهن‌الگویی خود، بر حیات کیهان، تداوم آن و رشد و تکثیر فرایندهای زایشی دلالت دارد و باززایی درخت زندگی نشانه حیات تمام‌نشده‌ی و بنابراین همسان با فناپذیری. از طرفی دیگر، نقش یک گل شش‌پر (روزت یا لوتوس) در کف این شیء قرار گرفته که گاهی از آن به نیلوفر یا روزت تعبیر شده است و به دفعات به‌عنوان گیاهانی مقدس در هنرهای دوران باستان مورد استفاده قرار گرفته است. حال در مورد این گیاه بیان می‌دارد: «لوتوس یا نیلوفر آبی، هم در اسطوره و هنر مصری و هم هندی، گلبرگ‌هایش در حال شکفتگی، یک خدای آفریننده را نشان می‌دهد. از آنجاکه در سپیده‌دم، باز و در هنگام غروب بسته می‌شود، به خورشید شباهت دارد. نیلوفر نشانه مصر علیا بود و در سرستون‌ها و نقوش مربوط به رع، خورشید- خدا تجلی یافته است» (Hal, 1983: 309-310). با ورود نقش لوتوس به ایران، لوتوس به‌عنوان گیاهی مرتبط با خورشید، تبدیل به گیاه مقدس در آیین‌های میترائیسم و زردشتی شده است. در نمونه‌های مورد بررسی، گل لوتوس به سه شیوه طراحی شده است: گل لوتوس از زاویه دید کناری که به دو صورت غنچه و گل است و گل لوتوسی که از زاویه دید بالا دیده می‌شود. این نوع لوتوس، یک گل گرد و چندپر است و شامل گلبرگ‌هایی است که حول یک دایره کوچک قرار گرفته‌اند. در برخی منابع، به‌ویژه منابع تصویری به گل روزت نامیده شده است.

تاریخ‌گذاری نسبی جام زرین مشگین شهر

تجزیه و تحلیل اطلاعات مرتبط در زمینه تاریخ‌گذاری جام زرین مشگین شهر با نمونه‌های داخلی و خارجی در سه مورد انجام گرفته است: ۱- فرم و جنس کلی ظرف ۲- تزئینات به کار رفته در روی جام و ۳- نقش روی کف شیء. در زمینه مقایسه شکل کلی و تزئینی جام با سایر اشیای فلزی که در ضمن کاوش‌های علمی باستان‌شناسی به دست آمده‌اند. هم‌اکنون این آثار در داخل و خارج ایران نگهداری می‌شوند (جدول ۱). به‌طور کلی نمونه‌های قابل مقایسه با جام زرین مشگین شهر عبارت‌اند از: جام طلای گاو بالدار مارلیک، جام حسنلو و جام کلاردشت. جام طلای گاو بالدار مارلیک، اولین نمونه‌ای است که از لحاظ جنس و نقش‌های به کار رفته با جام زرین مورد بحث، قابل مقایسه است. این جام با ارتفاع ۱۸ سانتی‌متر ساخته شده و ارتفاع نقش برجسته روی جام ۲ سانتی‌متر از جام است (نگهبان، ۱۳۵۵: ۵۸). در این جام سر گاو به‌جای پرچ شدن از خارج، تنها با قلم‌زنی از داخل و با استفاده از طلای بدنه ساخته شده است. بدنه جام نسبتاً بلند و لبه آن مفتولی و قسمت پایین آن کمی مقعر یا زاویه‌دار است. به‌علت عیار بالای طلای به‌کار رفته در آن، بدنه‌ای بسیار نرم و قابل انعطاف دارد، به‌همین دلیل بر اثر فشار خاک کمی از شکل اصلی خود خارج شده است. برجستگی نقش‌ها به‌ویژه سر گاو‌ها از بدنه ظرف بیرون است. در جام طلای گاو بالدار مارلیک نقش وسط جام، درخت زندگی است و در دو سوی درخت دو گاو بالدار دیده می‌شوند که در حال بالا رفتن از درخت

هستند. صحنه کلی این جام دو جفت گاو بالدار است که در نزدیکی یک درخت تزئینی و روبه‌روی هم به‌صورت قرینه، قرار گرفته‌اند. این دو گاو بر روی پاهای عقب بلند شده‌اند و دو پای جلویی خود را بر روی شاخه‌ها و تنه درخت قرار داده‌اند (Hamrang, 1989: 77). در کف جام، یک گل تزئینی زیبا نقش شده و در میان گل، نقش خورشید دیده می‌شود که شعاع‌های خود را به‌طور منظم پراکنده است (نگهبان، ۱۳۵۵: ۲۱۶).

در روی تزئینات جام حسنلو تصاویر مختلفی از جمله، تصویر دو گاو نر که در حال حمل خدای ماه هستند دیده می‌شود. این جام نیز از لحاظ جنس و نوع نقش به کار رفته (گاو) با جام زرین مورد بحث قابل مقایسه است. «در صحنه بالایی جام خدای ماه سوار بر ارابه‌هایی که دو گاو نر آن‌ها را می‌کشند، به پهلوان در حال جنگ کمک می‌کند. به فرمان خدای ماه آب باران از او نازل می‌شود و از دهان گاو سیلابی می‌ریزد که صخره هیولا را بشکند. «تیشتر» نازل‌کننده باران تحت فرمان خدای ماه است که جزرومد را از او می‌دانند و بدون قربانی کردن نمی‌تواند کار کند. در کنار او دو نفر برایش قربانی می‌آورند تا او بتواند باران ببارد. خدای ماه در جرگه دو خدای خورشید و زمین است. صحنه بالایی جام نشان از این سه خدای در حال حرکت دارد که هر یک بر ارابه‌هایی نشسته‌اند.» جام معروف به جام کلاردشت نیز یکی از جام‌های زرین است که از لحاظ شکل و جنس فلز به کار رفته با جام مورد بحث قابل مقایسه است. با این تفاوت که در این جام به جای گاو، نقش سر شیر به بدنه جام پرچ شده است. این جام با بلندی ۱۰ سانتی‌متر دارای نقش برجسته سه شیر است که سر آن‌ها به‌صورت جداگانه کار شده و بر روی بدنه جام پرچ شده است. بر روی ران و گونه‌های شیرها نقش گردونه خورشید و نیز تزئینی شبیه دو گل کوچک بر روی پای جلوی آن‌ها دیده می‌شود. بالاوپایین جام با یک ردیف نقش زنجیره‌ای تزئین شده و در کف آن نقش ترنج هندسی محصور در نوار زنجیره‌ای که درون آن گل‌های شش‌پر حک شده، دیده می‌شود. این جام از نظر سبک به دوره‌هایی بین ۱۰۰۰ تا ۶۰۰ پیش از میلاد تعلق دارد (<http://irannationalmuseum.ir>).

جدول ۱. مقایسه شکل کلی جام و نقش‌ها با نمونه‌های خارج و داخل ایران

نام شیء	نقش	تصویر	گاهنگاری	توضیحات
بز نر از اور ۳ در قبرستان سلطنتی سومر در جنوب بین‌النهرین	نشانگر برج حمل یا نوید آغاز سال و فروردین ماه که به اصلاح «Ram in the Thicket» ما بین باستان‌شناسان معروف است		هزاره سوم ق. م	اثر بسیار زیبایی هنری موسوم به «بز نر در بیشه زار» که بیانگر آغاز سال خورشیدی است.
جام طلای گاو بالدار مارلیک	دو گاو همراه با درخت زندگی		اواخر هزاره دوم و اوایل هزاره اول ق. م	نقش وسط جام، درخت زندگی است و در دو سوی درخت، دو گاو بالدار دیده می‌شوند که در حال بالارفتن از درخت هستند

نام شیء	نقش	تصویر	گاهنگاری	توضیحات
جام حسنلو	نقش‌های مختلف تصویر دو گاو نر		قرن هفتم تا چهارم ق.م.	تصویر دو گاو نر که در حال حمل خدای ماه هستند
جام کلاردشت	سه شیر		هزاره دوم	نقش درخت زندگی (نخل) مابین دو گاو دیده می‌شود

به‌طور کلی نمونه‌های قابل مقایسه جام زرین مشگین‌شهر سینه‌بند بزرگ زیویه، حلقه مفرغی مکشوفه از سرخ دم، تیردان به دست آمده از لرستان، بشقاب نگهداری‌شده در موزه بریتانیا و آثاری در خارج از ایران که نمونه‌های آشوری از آن جمله است (جدول ۲).

سینه‌بند بزرگ زیویه نیز از جمله اشیای قابل توجه این گنجینه است که روی آن تصویر دو ردیف جانور افسانه‌ای و موجودات خیالی نقش شده که از طرفین به‌سوی درخت زندگی در میان سینه‌بند در حرکت هستند. این سینه‌بند از جمله اشیایی است که نفوذ صنعتگران غربی را می‌توان در آن مشاهده کرد. در این آویز هلالی‌شکل که دراصل با یک زنجیر به درون گردن آویخته می‌شده، نقوش روی آن به دو ردیف تقسیم شده‌اند و هر دو ردیف در مرکز خود نقش درختی را دارد. این درخت در ردیف بالایی به‌وسیله بزهای کوهی در میان گرفته‌شده و در پایین با گاوهای بالدار و هیولاها که از هر دو سو نزدیک می‌شوند. در ردیف بالا در هر سو یک اسفنگس، یک گاو بالدار با سر انسان با قیافه آشوری و تاج شاخ‌دار از پر و نیز یک گریفون آشوری با سر شیر قرار دارند (پرادا، ۱۳۵۷: ۱۳۸). در نمونه‌ای از یک حلقه مفرغی که از لرستان به دست آمده، طرح درختی را با شاخ‌وبرگ متشکل از برگ‌های بیضی و کنگره‌ای و نوک‌دار شبیه به یک مهر استوانه‌ای عیلامی نشان داده است. در روی این حلقه، درختی در میان دو گاو نر قرار گرفته است. در روی یک بشقاب مکشوفه از گاری در کرمانشاه (پرادا، ۱۳۵۷: ۱۳۸). تصاویری از درخت زندگی به همراه نقش دو گاو به دست آمده است. در قسمت مرکزی بیرون این بشقاب، درخت زندگی (درخت آسوریک) نقش شده است که در دو طرف این درخت زندگی، تصویر دو گاو به‌صورت قرینه درحالی که سر آن‌ها به‌طرف پایین خم شده و همه آن‌ها به یک‌شکل نقش شده‌اند، دیده می‌شود (جدول ۱). در قسمت کف این شیء مورد نظر نقش یک گل لوتوس شانزده‌پره حک شده است. این شیء در موزه بریتانیا نگهداری می‌شود و از نظر تزئینات به کار رفته (تصویر گاو - درخت زندگی و نقش گل چندپر) با جام زرین مشگین‌شهر قابل مقایسه است.

در روی تیردان که از سرخ‌دم لرستان به دست آمده، نقش دو گاو نر همراه با درخت زندگی به‌روش تجریدی ترسیم شده و بدن آن‌ها با یراق‌های جواهرنشان محدود شده است. یراق‌های مشابه بیشتری دورتادور بدن و مخصوصاً به دور پاها کشیده شده‌اند. تصویر شبیه طرحی از یک کاشی عیلامی و درحالت نقش‌ها و به‌ویژه در گردن حیوانات با سبک تزئینی ظریف مارلیک قابل مقایسه است. همچنین با قطعه کاشی به دست آمده از شوش کمی بدترکیب به‌نظر می‌رسد. ممکن است اندکی جدیدتر از هر دوی آن‌ها باشد. بنابراین امکان دارد آغاز هزاره اول تاریخی را برای این نقش و دیگر نقش‌های مشابه پیشنهاد کرد. در دو طرف گلدانی با بدنه مسطح که از نظر تاریخ‌گذاری به‌دوره آشور میانه تعلق دارد؛ روی پایه‌ای جداگانه نقش درخت زندگی (نخل) مابین دو گاو دیده می‌شود. و تصویر این گلدان قابل مقایسه با جام زرین مشگین‌شهر است. در روی قطعات عاجی آشور تزئیناتی به‌صورت حکاکی صورت گرفته است. در روی عاجی ازدوره آشور میانه تصویر گاو بالدار به ارتفاع حدود ۲۲ سانتی‌متر حک شده است. این شیء در موزه برلین؛ بخش موزه محلی

سیاوش عبدالمهی

رویکرد نشانه‌شناسی و مطالعه تطبیقی جام زرین احمدیگلو شهرستان مشگین‌شهر

قرار داده شده است. مورتنگات ساخت این اشیا عاجی را به قرن چهاردهم نسبت می دهد. چراکه به گفته وی، به عاج های حکاکی شده آرامگاه ۴۵ نزدیک تر خواهند بود (مورتنگات، ۱۳۹۰: ۲۱۲) در روی مهرهای استوانه ای آشوری به تصاویری برخورد می شود که از نظر نقوش با جام مشکین شهر قابل مقایسه اند. در روی مهری استوانه ای پرنده شکاری به گاو که در حال نزدیک شدن به درختی است حمله کرده است. این اثر مذکور احتمالاً در قرن چهاردهم ایجاد شده است، چراکه در روی لوح های گلی مکشوفه به دست آمده است.

جدول ۱. اشیای قابل مقایسه با جام زرین مشکین شهر

نام شیء	تصویر	نقش	گاهنگاری	توضیحات
سینه بند زرین زیویه		بز کوهی، گاوهای بالدار و درخت زندگی	قرن هفتم ق.م. برابر با عصر آهن ۳	در دوردیف، در هر دوردیف درخت در مرکز نقش قرار گرفته، در ردیف بالایی بزکوهی و در ردیف پایین گاوهای بالدار
حلقه مفرغی کشف شده از لرستان		گاوهای نر و درخت زندگی	عصر آهن ۲	طرح درختی را با شاخ و برگ متشکل از برگه های بیضی و کنگره ای و نوک دار در میان دو گاو نر
بشقاب به دست آمده از نهاوند		نقش درخت زندگی و دو گاو. گل چندپر	۲۱۰۰ پیش از میلاد	نقش درخت زندگی به همراه نقش دو گاو، در کف این بشقاب نقش گل چندپر حک شده است.
قطعه عاج دوره آشور		درخت زندگی و بز کوهی و پرنده	اواخر هزاره دوم و اوایل هزاره اول ق.م.	شیوه تزئین همانند نمونه پیشانی بند مکشوف از خلیخال به صورت مروارید نشان (نقطه چین) برجسته است.
مهر استوانه ای آشور میانه		گاو همراه با درخت زندگی و پرنده شکاری	قرن چهاردهم	پرنده شکاری به گاو که در حال نزدیک شدن به درختی است حمله کرده است.

نقش گل چهار پری که در کف این جام وجود دارد، در اشیای دیگر نیز به دست آمده است. نمونه های اشیائی که نقش گل چندپر در کف آن ها از لحاظ بازه زمانی با جام زرین قابل مقایسه و تاریخ گذاری بوده، در محوطه ربط ۲ بوده است. «با توجه به ماهیت تاریخی و محل قرارگیری محوطه ی ربط در حدفاصل دو امپراتوری آشور و اورارتو، تأثیر انکارناپذیر این دو حکومت در محوطه ربط ۲، به وضوح دیده می شود». در محوطه ربط ۲، شیوه طراحی گل های لوتوس، نقش گل و غنچه لوتوس به صورت یک در میان طراحی شده اند (حیدری، ۱۳۸۶: ۲۱۰-۲۱۲).

در اینجا، گل‌ها به وسیله بند به هم وصل نیستند، بلکه حول یک شکل گرد چرخ مانند و یا شاید طرح گل گرد لوتوس قرار گرفته‌اند. شیوه بعدی طراحی گل لوتوس در ربط ۲ را می‌توان بر روی گل‌میخ‌ها دید. این شیوه طراحی، هم بر روی گل‌میخ‌های محدب و هم گل‌میخ‌های تخت اجرا شده است. بر سطح نقش گل هشت‌پر با لعاب سفید بر گل‌میخ‌های محدب، عموماً زمینه فیروزه‌ای و یا نقش گل هشت‌پر با لعاب زرد بر زمینه فیروزه‌ای تصویر شده است. (اشکال ۴ و ۵).

شکل ۴. نقش غنچه و گل لوتوس در آجر ربط

شکل ۵. نقش گل چندپر رزت بر گل‌میخ‌های سفالی محدب و تخت مکشوفه از ربط ۲ (حیدری، ۱۳۸۶: ۲۱۰)

گل رزت یک نقشمایه تزئینی متداول در خاور نزدیک باستان بوده است. تعداد زیادی از این نقش در دوره آشور میانی در معبد آشور دیده شده است. در دوره آشورنو، رزت یک موضوع مرسوم تزئینی بر روی میخ‌بندها، ردهای سلطنتی و دهان‌بند اسب‌ها بود (Green and Blak, 1992: 156). در شکل (۱۹) یک نمونه از گل‌میخ‌های سفالی دوره آشورنو متعلق به قرن ۸ قبل از میلاد نشان داده شده است.

۴- نتیجه‌گیری

امروزه در جشن سال نو برای تداوم حیات و ابدیت زندگی در مناطقی از آذربایجان؛ گاوها و بزهای نر که قبلاً تبرک و تزئین شده قربانی می‌شوند؛ به نظر می‌رسد تصویرسازی و سمبل‌های نقش شده بر روی جام مشکین‌شهر بازنمایی از آداب و رسوم استقبال از بهار در آذربایجان با حضور آیین مهری بوده باشد. حضور حیوان ترکیبی بز- گاو که بیشتر در نگاه اول بز نر را تداعی می‌کند نشانگر برج «حمل» است که تقریباً برابر با فروردین ماه در نظر گرفته می‌شود. تصویرسازی چهار بز نشانگر آگاهی انسان ساکن در آذربایجان از فصول سال حداقل در هزاره سوم قبل از میلاد است. در آذربایجان برخلاف فرهنگ هندواروپایی که برخی حیوانات همانند گاو جاودانه و مقدس هست، همه‌ی حیوانات از جمله گاو و بز

سیاوش عبدالمهدی

رویکرد نشانه‌شناسی و مطالعه تطبیقی جام زرین احمدبیگلوشهرستان مشکین‌شهر

و آن‌هم از نوع بهترین آن قربانی حیات و ابدیت، اعتقادات و باورها می‌شود. رشد چهار مرحله‌ای گل نیلوفر یا درخت زندگی و گلبرگ‌های چهار عددی آن تداعی‌کننده فصول سال و تداوم حیات و جاودانگی و گردش فصل‌ها است. در کف ظرف طلایی مشکین‌شهر نیز شاهد گلبرگ‌های چهارپر نیلوفر هستیم که حول محور خورشید احتمالاً بازنمایی‌کننده آیین مهری در آذربایجان و نشانگر حیات ابدی و پس از مرگ را به نمایش می‌گذارد. در واقع جام مشکین‌شهر نشانگر آگاهی از زندگی دنیوی و اخروی مردمان ساکن در آذربایجان است که هم‌زمان حیات دنیوی و اخروی را بازنمایی می‌کند. با استفاده از رویکرد نشانه‌شناسی و تحلیل نقوش و با نگاهی تطبیقی با یافته‌های دیگر و همچنین آگاهی از میراث مادی و معنوی مردم آذربایجان می‌توان تاریخ نسبی برای ساخت جام مذکور ارائه داشت، از لحاظ تحلیل نقوش بر روی این جام این واقعیت معلوم شد که در به تصویر کشیدن نقوش روی شیء، طرز تفکر و اعتقادات هنرمندان منطقه تأثیر بسزایی داشته و مطالعات انجام‌شده در زمینه تکنیک ساخت، شیوه تزئین و تجزیه و تحلیل حاصل از مقایسه نقوش با موارد مشابه، می‌توان استنباط نمود که جام زرین احمدبیگلو شهرستان مشکین‌شهر در آذربایجان ساخته شده و زمان ساخت آن احتمالاً در محدوده زمانی بین اواخر هزاره سوم تا اوایل هزاره دوم ق.م. می‌باشد.

سپاس‌گزاری

از جناب آقای روح اله محمدی/ مسئول باستان‌شناسی اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان اردبیل به پاس در اختیار گذاشتن برخی مستندات و راهنمایی‌شان تشکر و قدردانی می‌شود.

منابع مالی

منابع مالی این پژوهش توسط خود نویسندگان تأمین شده است.

تعارض منافع

مابین نویسندگان این مقاله تعارض منافی وجود ندارد.

فهرست منابع

- امیری حسینی، احمد (۱۳۸۷). پژوهشی در زیورآلات منتشر نشده موزه ملی ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
- احسانی، م.، (۱۳۶۸). هفت هزار سال فلزکاری ایران، تهران: علمی فرهنگی
- پرادا، ادیت. (۱۳۵۷). هنر ایران باستان، ترجمه: یوسف مجیدزاده، انتشارات دانشگاه تهران.
- حیدری، رضا (۱۳۸۶). نتایج دومین فصل پژوهش‌های باستان‌شناختی در محوطه‌ی باستانی ربط سردشت آبان ودی در سال ۱۳۸۵، گزارش‌های باستان‌شناسی ۷، جلد اول، مجموعه مقالات نهمین گردهمایی سالانه‌ی باستان‌شناسی ایران پژوهشکده‌ی باستان‌شناسی، صص ۲۳۰ - ۲۱۰
- موحشی، امیرساعده. (۱۳۸۸). ارزیابی مجدد گاهنگاری آثار زیویه، مجله مطالعات باستان‌شناسی دانشگاه تهران، دوره ۱، شماره ۲، زمستان، صص ۱۴۱-۱۲۱.
- نگهبان، عزت‌الله. (۱۳۴۳). گزارش مقدماتی حفاریات مارلیک، تهران، میراث فرهنگی
- نگهبان، عزت‌الله. (۱۳۵۵). «جام افسانه زندگی مکشوفه در حفاری مارلیک»، مجله دانشکده ادبیات دانشگاه تهران، صص ۴۲-۶۷.
- وحدتی‌نسب، علی اکبر. (۱۳۸۴). «نگاهی به نقش مایه‌های جام زرین «افسانه زندگی» در مارلیک، مجله باستان‌پژوهی، سال اول، شماره ۱، صص ۵۱-۳۹.
- مورتگات، ا.، (۱۳۹۰). هنر بین‌النهرین باستان: هنر کلاسیک خاور نزدیک، ترجمه: زهرا باستی و محمد رحیم صراف، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).

سیاوش عبدالهی

- Barnett, R.D., (1956). *The Treasure of Ziwiye*, Vol. 18, pp. 111-116.
- Black, Jeremy and Green, A., (1992); *Gods, Demons and Symbols of Ancient Mesopotamia an Illustrated Dictionary*, University of Texas Press, Texas.
- Cooper, J. C., (1979). *An illustrated collection of traditional arts*, translated by: Mohammad Bagapour, Tehran, Farshad Publishing House.
- Cooper, J.C., (1968). *Illustrated Encyclopedia of traditional symbols*, Thames and Hudson, London.
- Darmesteter, J., (1898). *Vendidad (Vidēvdād) or Laws against the Demons*, From Sacred books of the East, American Editio.
- Dnti, Michael D., (2014). *The Hasanlu (Iran) Gold Bowl in Context. All That Glitters*. Department of Archaeology, 675 Commonwealth Avenue Boston, MA 02215 USA
- Hall, J., (1980). *An Illustrated Dictionary of Symbols in Eastern and Western Art*, translated by Roghieh Behzadi, Tehran, Contemporary Culture Publications.
- Hermann, G., (1989). *The Nimrud Ivories*, Published by: British Institute for the Study of Iraq Stable, Vol. 51, pp. 85-109 URL.
- Prada, E., (1957). *Ancient Iranian art*, translated by Yusuf Majidzadeh, Tehran University Press.
- Winter, Irene J., (1989). *The Hasanlu Gold Bowl; Thirty Years Later*

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to Journal of Architecture and Urban Planning. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله
 عبدالهی، سیاوش؛ افخمی، بهروز؛ رضالو، رضا و حسینی‌نیا، مهدی (۱۴۰۲). رویکرد نشانه‌شناسی و مطالعه تطبیقی جام زرین احمدبیگلو شهرستان مشگین‌شهر. فصلنامه علمی اثر، دوره ۴۴، شماره ۳ (۱۰۲): ۳۸۰-۳۹۳.

DOI: 10.22034/44.3.380

URL: <https://athar.richt.ir/article-2-1652-fa.html>

